ePublishing

Byzantina Symmeikta

Vol 12 (1998)

SYMMEIKTA 12

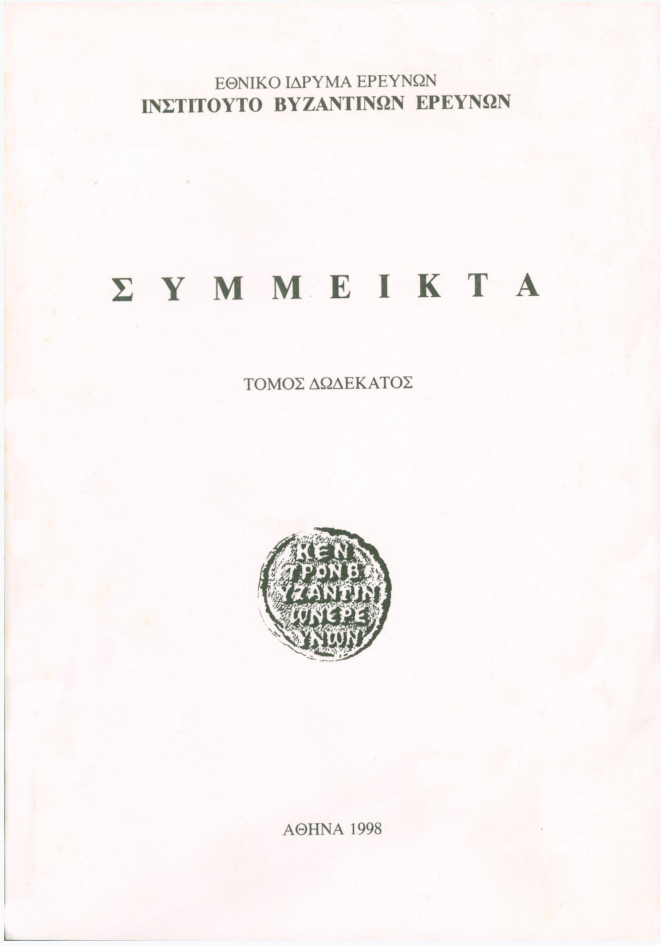
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ 1998

Ο ασκοθυράριος

Χαρίκλεια ΔΙΑΜΑΝΤΗ

doi: 10.12681/byzsym.846

Copyright © 2014, Χαρίκλεια ΔΙΑΜΑΝΤΗ

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

ΔΙΑΜΑΝΤΗ Χ. (1998). Ο ασκοθυράριος. *Byzantina Symmeikta*, *12*, 57–62. https://doi.org/10.12681/byzsym.846

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 18/01/2026 07:48:30

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο ΑΣΚΟΘΥΡΑΡΙΟΣ

Το 22ο κεφάλαιο του *Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου*[1] περιέχει διατάξεις που αφορούν συμβάσεις μισθώσεως έργου και ρυθμίζουν τις σχέσεις των συμβαλλομένων μερών: των εργολάβων και των κυρίων έργων[2]. Ο τίτλος του κεφαλαίου έχει ως εξής: *Περὶ πάντων τῶν ἐργολάβων ἤτοι λεπτουργῶν, γυψοπλαστῶν, μαρμαραρίων, ἀσκοθυραρίων, ζωγράφων καὶ λοιπῶν*. Είναι, επομένως, σαφές ότι οι διατάξεις που ακολουθούν αφορούν όλες τις σχετικές κατηγορίες εργολάβων, εκ των οποίων ο συντάκτης αναφέρει ενδεικτικά ορισμένες. Μεταξύ των κατηγοριών αυτών, οι «ἀσκοθυράριοι» είναι μια ειδικότητα τεχνιτών η ερμηνεία της οποίας είναι προβληματική.

Ωστόσο, πριν επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε τη φύση του έργου των τεχνιτών αυτών, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι από τη φύση της εργασίας των υπολοίπων τεχνιτών, που μνημονεύονται στο κείμενο, προκύπτει ότι όλοι εργολάβοι-τεχνίτες είναι σχετικοί με τις οικοδομικές εργασίες[3]. Επομένως και ο ασκοθυράριος πρέπει να ήταν ένας τεχνίτης που εκτελούσε ουσιαστική και συνήθη εργασία οικοδομικής φύσεως. Η προϋπόθεση αυτή δεν ικανοποιείται από τις μέχρι τώρα ερμηνείες του *ἀσκοθυραρίου* ως κλειδαρά/κλειθροποιού[4] ή

1. J. KODER, *Das Eparchenbuch Leons des Weisen*, Βιέννη 1991, 138.

2. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Τό Ἐπαρχικόν Βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καί αἱ συντεχνίαι εἰς τό Βυζάντιον*, Αθήνα 1935, 91 κ. ε.

3. Βλ. μια συναφή παρατήρηση *ό. π.*, 95 σημ. 2.

4. Στη λατινική μετάφραση του *Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου* οι *ἀσκοθυράριοι* αποδίδονται ως «claustrarii» (βλ. J. NICOLE, *Le livre du préfet ou l'édit de l'émpereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople. Texte grec du Genevensis 23 avec une traduction latine*, Γενεύη 1893, ανατ. Λονδίνο 1970, 60), στη γαλλική μετάφραση αποδίδονται ως «serruriers» (βλ. *ό. π.*, 200. Στην αγγλική μετάφραση αποδίδονται ως «locksmiths» (βλ. E. H. FRESHFELD, *Ordinances of Leo VI, c. 895, from the Book of the Eparch*, Cambridge 1938, 48, ανατ. Λονδίνο 1970, 268).

ως τεχνίτη που καλύπτει με δέρμα τις πόρτες[5], καθώς οδηγούν σε εξειδικεύσεις που καλύπτουν ένα πολύ περιορισμένο φάσμα μη-οικοδομικών εργασιών.

Ο Φ. Κουκουλές[6] αναφέρει ένα έγγραφο του 13ου αιώνα (1202) σύμφωνα με το οποίο παραχωρούνται με διαταγή του Αλεξίου Γ΄ του Αγγέλου ορισμένες περιοχές της Κωνσταντινουπόλεως στους Γενουάτες. Κατά την οριοθέτηση των παραχωρουμένων περιοχών συναντούμε τις φράσεις[7]: *μέχρι καὶ τῆς ἀναγραφομένης ῥυμίδος τῆς εἰς διεξόδευσιν τῶν Ἀσκοθυριαρέων, ἐποίκων τῆς μονῆς τοῦ ἀπό Λογοθετῶν·* και *Ἡ δὲ περιλιμπανομένη διάστασις ἡ ἐν τοῖς προθύροις τῶν Ἀσκοθυριαρέων.* Παρατηρούμε, όμως, ότι αυτοί οι «ἔποικοι τῆς μονῆς τοῦ ἀπό Λογοθετῶν» δεν σχετίζονται εμφανώς με ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Αντιθέτως, σημαντικά στοιχεία προσφέρει ένας στίχος του Θεοδώρου Προδρόμου που επίσης επισημαίνει ο Κουκουλές: *αἱ θύραι ἀπεδάρθησαν, ἄς ἔλθῃ ἀσκοθυριάρις*[8]. Σχολιάζοντας το στίχο ο Κουκουλές παρατηρεί ότι η σημασία του επαγγέλματος δεν είναι σαφής. Κατά την γνώμη του, η ερμηνεία του στίχου βοηθείται από την ακόλουθη παραλλαγή: *ἐπαρεκλάσθη ἡ θύρα μας, κλειδᾶς κί ἄς τὴν εὐθειάσῃ,* παρατηρεί, όμως, ότι οι «ασκοθυράριοι» αναφέρονται στο *Ἐπαρχικό Βιβλίο* μεταξύ γυψοπλαστών, μαρμαρίων κλπ. Επιπλέον, προσθέτουμε εμείς, δεν μπορούμε να εξομοιώσουμε τα ρήματα «ἀπεδάρθησαν» και «ἐπαρεκλάσθη». Το ρήμα *κλάω-ῶ τι* σημαίνει θραύω κάτι, ενώ το ρήμα *δέρω τινά ή τι* σημαίνει αφαιρώ το δέρμα, αλλά και γδέρνω, χτυπώ. Το ρήμα *ἀποδέρω*, τέλος, σημαίνει γδέρνω εντελώς[9]. Επομένως, δεν είναι λογικό με βάση αυτά τα στοιχεία να ταυτίσουμε τον «ἀσκοθυράριο» του ενός στίχου με τον «κλειδᾶ» του άλλου.

Παρατηρούμε, ωστόσο, ότι από τον στίχο του Προδρόμου πληροφορούμαστε: 1. ότι το αντικείμενο ή τουλάχιστον ένα αντικείμενο σχετικό με την εργασία του ασκοθυραρίου ήταν *αἱ θύραι* και 2. ότι ο τεχνίτης του στίχου καλείται να αποκαταστήσει το ότι *αἱ* θύραι *ἀπεδάρθησαν.*

Μια προσπάθεια ετυμολογικής προσέγγισης της λέξης «ἀσκοθυράριος» μας προσφέρει επιπρόσθετα στοιχεία προκειμένου να διευκρινίσουμε την συγκεκριμένη εργασία που εκτελεί ο τεχνίτης αυτός. Είναι προφανές, ότι το δεύτερο

5. Βλ. τη γερμανική μετάφραση του όρου ως «Türbelederer» από τον KODER, *ό. π.*, 139.

6. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, *Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός*, τόμ. Β/1, Αθήνα 1948, 184-185.

7. MM, τόμ. III, 49-58, ιδίως σελ. 51.

8. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, *ό. π.*, 184. Πρβλ. D. C. HESSELING - H. PERNOT, *Poèmes Prodromiques en Grec Vulgaire*, Amsterdam 1910, 42: *αἱ θύραι ἀπεδάρτησαν, ἄς ἔλθῃ ὁ ἀσκοθυριάρης*. Βλ. και σελ. 92 για τις παραλλαγές.

9. Ι. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ, *Λεξικόν ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης*, Αθήνα 1949, λ. *κλῶ, δέρω, ἀποδέρω.*

συνθετικό της λέξης είναι ουσιαστικό παράγωγο από την ελληνική λέξη θύρα και την λατινική παραγωγική κατάληξη -άριος. Το δεύτερο συνθετικό, λοιπόν, δηλώνει γενικώς τεχνίτη σχετικό, ασχολούμενο με τη θύρα. Είναι προφανές ότι πρώτο συνθετικό της λέξης είναι εκείνο που την επεξηγεί πληρέστερα, και μπορεί να προσανατολίζει τη σκέψη μας στο συγκεκριμένο τεχνίτη και στη φύση της εργασίας του.

Ενδιαφέρουσες προοπτικές ερμηνείας προσφέρει η εξέταση αυτού του πρώτου συνθετικού ασκ-ο- ως μεταγλωττισμένου παράγωγου του λατινικού ουσιαστικού ascia[10]. Το λατινικό ascia, ascea, asciae ταυτίζεται με το «σκέπαρνον» και συνιστά ένα εργαλείο κατεξοχήν των ξυλουργών για την λείανση ή ξέση των επιφανειών. Ωστόσο, καθώς οι διάφοροι τεχνίτες χρησιμοποιούν συχνά όμοιας λειτουργίας εργαλεία, υπάρχουν περιπτώσεις που η λέξη ascia έχει συνδεθεί και με άλλους τεχνίτες ή εργαλεία, όπως για παράδειγμα την κηπουρική, τις οικοδομικές εργασίες γενικά ή ακόμη και τη ναυπηγική, όπως μαρτυρεί παράσταση σε παλαιοχριστιανικό υάλινο ποτήριο (βλ. πιό κάτω, σελ. 61, Εικ. 1)[11].

Συνήθως η ascia είναι ένας μικρού μεγέθους πέλεκυς/αξίνα, ένα καμπύλο σκέπαρνο: στον βραχύ στειλεό είναι προσαρμοσμένο το σιδερένιο εργαλείο που διαμορφώνεται συνήθως σε δύο άνισες πλευρές. Η μία πλευρά είναι κοφτερή και καμπύλη για ευκολότερη ξέση του ξύλου που ήταν τοποθετημένο κατακόρυφα ή ελαφρώς κεκλιμένο. Η άλλη, μικρότερη, πλευρά έχει είτε επίπεδη είτε αιχμηρή απόληξη.

Asciae απεικονίζονται συχνά σε επιτύμβια ανάγλυφα των ρωμαϊκών και πρώιμων χριστιανικών χρόνων, χωρίς όμως να σχετίζονται πάντα με το επάγγελμα του νεκρού, αλλά συνιστούν ένα γενικότερο σύμβολο του τάφου και του θανάτου. Συμβολική σημασία έχει και η τυποποιημένη φράση επιταφίων

[10]. Γενικά για την ascia βλ. τα σχετικά λήμματα στα: Ch. DAREMBERG - Edm. SAGLIO, *Dictionnaire Des Antiquités Grecques et Romaines*, τόμ. 1, Παρίσι 1917, 464-465 και F. CABROL - H. LECLERQ, *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, τόμ. 1, Παρίσι 1907, 2943-2971.

[11]. Εργαλείο της κηπουρικής ή μυστρί των οικοδόμων, βλ. E. BENOIST - H. GOELZER, *Nouveau Dictionnaire Latin-Français*, Παρίσι 1903, 138 και *Oxford Latin Dictionary*, Οξφόρδη 1968, 180. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα παράγωγα ρήματα ascio, deascio, exascio, exasciclo (ex+asciculus =μικρή ascia) που δηλώνουν ενέργειες σχετικές με την εξομάλυνση, προσχεδιασμό ή αδρή επεξεργασία δια της ascia: A. EMOUT - A. MELLIET, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Παρίσι, 1959, 50. Για το ποτήρι βλ. CABROL- LECLERQ, *ό. π.*, 2918: λ. *armateur* και εικ. 984.

επιγραμμάτων: *sub ascia dedicavit*[12]. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ένα επιτύμβιο ανάγλυφο αφιερωμένο σε ξυλουργό που κρατά με το δεξί χέρι ascia-σκέπαρνο[13] και με το αριστερό χέρι κανόνα, δηλαδή το όργανο που χρησιμεύει για να ελέγχεται το λείο, το επίπεδο και ευθύγραμμο των επιφανειών (βλ. πιό κάτω, σελ. 61, Εικ. 2)[14].

Συνοψίζοντας, μπορούμε να ορίσουμε τον *ἀσκοθυράριο* ως τον τεχνίτη-ξυλουργό που λειαίνει ή ξέει με το σκέπαρνο (ascia) τις θύρες. Αν μάλιστα διευρύνουμε τον ορισμό, τότε μπορούμε να θεωρήσουμε τον *ἀσκοθυράριο* ως τεχνίτη ειδικευμένο στην κατασκευή-επιδιόρθωση, ίσως και διακόσμηση του συνόλου της δομής των θυρών.

Διαπιστώνουμε, επομένως, ότι ο *ἀσκοθυράριος* συνιστά μια βασική και χαρακτηριστική ειδικότητα ξυλουργού, ο οποίος έχει τη θέση του στον 22ο τίτλο του *Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου* καθώς καλύπτει ένα σημαντικό τμήμα *οικοδομικών* εργασιών. Με τον ορισμό αυτό ο στίχος του Θεοδώρου Προδρόμου ερμηνεύεται αβίαστα και ικανοποιητικά. Το ρήμα *ἀπεδάρθησαν* δηλώνει ακριβώς την προβληματική κατάσταση των θυρών που έχουν ανάγκη των υπηρεσιών του *ἀσκοθυράριου*: «οι θύρες έχουν γδαρθεί/κτυπηθεί πολύ». Ο στίχος μας δίνει την εικόνα γδαρμένων, μη λειασμένων και στιλβωμένων πλέον θυρών. Αποστολή του ασκοθυραρίου είναι επομένως η επισκευή των διαφόρων μερών των θυρών αυτών που κυρίως συνίσταται στην απόξεση των ξύλινων επιφανειών τους δια του σκεπάρνου, της λατινικής ascia.

12. G. N. OLCOTT, *Thesaurus Linguae Latinae Epigraphicae*, Ρώμη 1904, τόμ. I, 501-504 και S. G. CAMBELL, *Latin Epigraphy. An Introduction to the Study of Latin Inscriptions*, Groningen 1969, 78-82.

13. DAREMBERG-SAGLIO, *ό. π.*, 464: λ. ascia και εικ. 562.

14. Α. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, *Τὰ ὑλικὰ δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ μνημεῖα*, τεῦχος 2, Αθήνα 1958, 142 σημ. 2.

Εικ. 1. Πυθμένας ποτηρίου 4ου μ.Χ. αι. Ξυλουργικές εργασίες. Κάτω δεξιά ο τεχνίτης ναυπηγός χρησιμοποιεί μία ascia για την επεξεργασία του ξύλου (κατά CABROL-LECLERCQ).

Εικ. 2. Ρωμαϊκή επιτύμβια ανάγλυφη στήλη - Ξυλουργός που κρατά με το δεξί χέρι μια ascia και με το αριστερό έναν κανόνα (κατά DAREMBERG-SAGLIO).

Charikleia DIAMANTI, The «askothyrarios»

The «askothyrarios» is mentioned in the lemma of the 22nd chapter of the Book of the Eparch among the craftsmen related to various building works. The term has been interpreted as designing the locksmiths or the «Türbelederer». Two Byzantine texts quoted by Koukoules as well as the etymological analysis of the term lead us to a new interpretation of this controversial term: We propose that by «askothyrarios» the Book of the Eparch designates the carpenter specialized in the construction or renovation of the wooden parts of the building, namely the doors.